

NV Terreur; de nieuwe economie van de terreur

*M.P.C. Scheepmaker**

Modern Jihad. Tracing the dollars behind the terror networks
(Oorspronkelijke titel)

Loretta Napoleoni

Londen, Pluto Press, 2004

De Nederlandse versie, vertaald door Tinke Davids, werd in 2004
uitgegeven door De Arbeiderspers, Amsterdam

416 p., ISBN 90-295-3829-5

Sinds de aanslagen van al-Qaeda in de VS op 11 september 1991 is een stroom van publicaties over het islamistische terrorisme op gang gekomen. Een van de opmerkelijkste en meest gedurfde analyses is afkomstig van de Italiaanse econoom Loretta Napoleoni. Haar boek *NV Terreur; de nieuwe economie van de terreur* verscheen begin dit jaar in Nederlandse vertaling. De schrijfster wil uitdrukkelijk een economische analyse geven van terreur. Haar voorkeur voor die term boven 'terrorisme' is mede ingegeven door de wens afstand te nemen van verhitte debatten over politiek en religie. Die versluieren in haar ogen de waarheid over terroristische organisaties en de werking van geweld en terreur. Terrorismen is een politiek fenomeen en concensus over een definitie in politieke termen is onbereikbaar. Een terrorist kan morgen plotseling een vrijheidstrijder zijn en omgekeerd. Daarom kiest Napoleoni voor 'een economische analyse van wat gewoonlijk bekend staat als terrorisme', met als hoofdkenmerken het 'politieke karakter, de keuze van burgers als doelwit en het creëren van een klimaat van buitengewoon intense angst'. Dat is haar vertrekpunt bij de beschrijving en analyse van de concrete werkwijze van terroristische groepen, de omstandigheden waaronder zij floreren en de wijze waarop zij aan geld komen. Wat volgt is een goed gedocumenteerd en bij vlagen meeslepend verhaal, doorspekt met anekdotes.

Napoleoni zegt nergens letterlijk dat publiekelijk beleden religieuze en ideologische overtuigingen slechts een schaamlap zijn voor machts-

* De auteur is hoofdredacteur van *Justitiële verkenningen*.

politiek, criminele- en geweldspraktijken, maar duidelijk is dat het adagium 'Erst kommt das Fressen und dann die Moral' haar zeer moet aanspreken. Religie is in haar ogen vooral een rekruteringsinstrument en biedt hen die de terreurdaden organiseren of ondersteunen hoogstens een rechtvaardiging. De ware drijvende kracht is van economische aard. Waar we op dit moment getuige van zijn is een wereldwijde botsing tussen twee economische systemen: het dominante westerse kapitalisme versus de opstandige Nieuwe Economie van de Terreur. Dit is een economisch systeem dat in de afgelopen vijftig jaar is ontstaan en dat bestaat uit een netwerk van gewapende groepen. Napoleoni schat de economische activiteiten die gewapende groepen wereldwijd ontplooiën op een omvang van 1,5 biljoen dollar, twee keer het BNP van Groot-Brittannië. Het Westen is de belangrijkste verbruiker van narcotica en de grootste handelaar in wapens, en dat zijn precies de goederen die de grootste inkomsten en de grootste uitgaven opleveren op de betalingsbalans van gewapende organisaties. Westerse financiële instellingen recyclen de meerderheid van die 1,5 biljoen dollar.

De huidige confrontatie tussen het Westen en het islamistisch terrorisme verleidt Napoleoni tot het trekken van een parallel met de periode van de kruistochten, toen het 'achterlijke', maar in opkomst zijnde westerse christendom in opstand kwam tegen de dominante islam. De rede van paus Urbanus II in 1095 waarin hij oproept tot de kruistochten, wordt vergeleken met een oproep van Osama bin Laden uit 1996 tot eendracht en uitroeiing van de ongelovigen. Niet alleen zijn er veel overeenkomsten in de retoriek en motivatie, maar ook tussen de economische omstandigheden waaronder destijds de kruistochten plaatsvonden en tegenwoordig de opkomst van islamitische terreur en de Nieuwe Economie van de Terreur. Te denken valt aan sterke bevolkingsgroei, slechte economische omstandigheden en maatschappelijke onrust en – vooral – een opkomende klasse van handelaars en bankiers die op belemmeringen stuit. Deze opkomende klasse bevindt zich tegenwoordig in islamitische oliestaten, waar een oligarchische elite van oudsher in het zadel is gehouden door het Westen.

Drie fasen

De ontwikkeling van de nieuwe economie van de terreur valt uiteen in drie fasen en elk deel van Napoleoni's boek beschrijft zo'n fase. Veel terroristische organisaties zijn ontstaan in de periode van dekolon-

nisatie en de Koude Oorlog. De beide supermachten voerden aan de randen van hun invloedssfeer een oorlog op afstand door gewapende groepen van wapens en militaire training te voorzien. Voorbeelden van dergelijk door de staat gesteund terrorisme zijn de Tupamaros in Uruguay en de Contra's in El Salvador.

De tweede fase begint eind jaren zeventig, begin jaren tachtig van de vorige eeuw en markeert de privatisering van het terrorisme. Gewapende organisaties streefden naar onafhankelijkheid van hun sponsors. Bovendien hadden ze meer geld nodig om de stijgende kosten van terroristische acties te bekostigen. Met een mix van legale en illegale activiteiten vergrootten ze hun inkomsten. Het meest succesvol in deze jaren waren de PLO, de Ira en de Eta. Vooral de PLO onder leiding van Arafat slaagde erin een economische en sociale infrastructuur op te bouwen zonder dat er formeel sprake was van een Palestijnse staat. De PLO creëerde in feite rond om een oorlogseconomie een staat binnen de staat Libanon. Daarbinnen bezat de organisatie het geweldsmonopolie, hief belastingen en runde bedrijven, scholen en medische voorzieningen. Ook een organisatie als Farc in Colombia is erin geslaagd in diverse enclaves zo'n staat in de staat te creëren. Farc bedruipt zichzelf met inkomsten uit de illegale handel in cocaïne, opium, olie, goud en edelstenen. Ondanks de alomtegenwoordige corruptie en het gebrek aan vrijheid, democratie en rechtszekerheid nemen de bewoners van dergelijke enclaves dit regime vaak voor lief, omdat een minimum van veiligheid, orde en bestaanszekerheid te preferen is boven een toestand van anarchie die zwakke staten kenmerkt. Ronduit vernietigend is Napoleoni in haar analyse van de Amerikaanse politiek jegens Afghanistan. De bevoorrading en bewapening van het islamitisch verzet in zijn strijd tegen de Russische bezettingsmacht verliep uitsluitend via de Pakistaanse geheime dienst ISI. De hele operatie moest worden bekostigd uit geheime fondsen van het Pentagon die aan de CIA ter beschikking werden gesteld. De kosten van de anti-Sovjet-jihad waren echter fenomenaal, zodat ISI en CIA op zoek gingen naar extra bronnen van inkomsten. De moedjahedien moesten in de door hen beheerste gebieden een heffing op opium gaan instellen en de boeren werden aangezet tot het uitbreiden van de papaverproductie. In het grensgebied van Afghanistan en Pakistan verrezen honderden heroïne laboratoria, het Pakistaanse leger nam het transport van drugs voor zijn rekening terwijl de BCCI-bank de financiële en logistieke hulp verzorgde. Hoewel de meeste drugs in de VS terecht kwamen hield de Drugs Enforcement Agency (DEA) zich muisstil. Volgens Napoleoni werd het buitenlandse beleid van de VS in deze

ingegeven door het verlangen de Sovjets net zo'n vernederende nederlaag te bezorgen als de Amerikanen in Vietnam hadden geleden.

Ook deed Amerika of het blind was toen Pakistan tijdens de nasleep van de Afghaanse oorlog fundamentalistische groepen ging steunen.

De ISI trad steeds meer op als katalysator voor de desintegratie van de Sovjet-Unie en voor het ontstaan van nieuwe republieken in Centraal-Azië. Stuk voor stuk ontstonden hier zwakke staten waar gewapende groeperingen vrij spel hebben.

Met de deregulering van internationale financiële markten in de jaren negentig ontstond de globalisering van het terrorisme, de derde fase. Gewapende groepen konden nu transnationaal opereren en in meerdere landen inkomsten werven. Al-Qaeda is hiervan het bekendste voorbeeld. De organisatie werft inkomsten met zowel legale als illegale activiteiten. Gewapende groepen zijn internationale zakenpartners van elkaar geworden. Dit is vooral duidelijk te zien in de drugshandel. Islamistische gewapende groepen zijn nauw betrokken bij het transport vanuit Afghanistan via de Centraal-Aziatische landen en de Kaukasus naar Europa. In Turkije is het de maffia die hierbij betrokken is.

Maatregelen om terreurgroepen als al-Qaeda financieel te treffen zijn tot nu toe volstrekt onvoldoende, meent de auteur. Zij pleit ervoor na te gaan via welke kanalen de interactie met de economieën van het Westen verloopt en die kanalen steeds meer af te sluiten. De toegang tot de vrije markt en de wereld van het kapitalisme moeten zo worden versperd. Deze remedie heeft iets van een wanhoopskreet, maar het zou flauw zijn dit boek daarop te beoordelen. Er valt een en ander af te dingen op Napeloni's vooronderstelling dat religie en ideologie slechts een ondergeschikte rol spelen. Ook wordt niet duidelijk waaruit de belemmeringen bestaan die kapitaalgroepen in Arabische staten zouden verhinderen op legale wijze internationaal zaken te doen. Waardevol is het inzicht dat de auteur verschaft in de ontwikkeling en werkwijze van terreurgroepen, met veel inside-informatie en uitgebreide verwijzingen naar literatuur en onderzoek.